

جرم آدمربایی در حقوق ایران

دکتر محمدجعفر حبیب‌زاده (دانشیار دانشگاه تربیت مدرس) - اسماعیل رحیمی‌نژاد (دانشجوی دوره دکترای تربیت مدرس)
(قسمت پایانی)

چهارم: مجازات جرم آدمربایی

(۱) مجازات اصلی:

مجازات اصلی جرم آدمربایی به معنای عام کلمه در ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) به شرح ذیل آمده است:

الف) حبس از پنج تا پانزده سال برای هر کس که به قصد مطالبه وجه یا مال یا به قصد انتقام یا به هر منظور دیگر، به عنف یا تهدید یا حيله یا به هر نحو دیگر شخصاً یا توسط دیگری شخصی را برآید.

ب) پانزده سال حبس برای ربودن مجنی‌علیه که سن وی کمتر از پانزده سال تمام باشد.

ج) پانزده سال حبس برای آدمربایی توسط وسایل نقلیه.

د) پانزده سال حبس برای آدمربایی توأم با ورود آسیب جسمی یا حیثیتی به مجنی‌علیه.

(۲) مجازات های تبعی، تکمیلی و تتمیمی:

علاوه بر مجازات یا مجازات هایی که برای عمل مجرمانه پیش‌بینی می‌شود، قانونگذار ممکن است مجازات‌های دیگری را هم بر حسب نوع جرایم ارتكابی و درجه اهمیت آن، برای مرتکب جرم تعیین کرده باشد. این مجازات اضافی گاه به طور خود به خود و به تبع مجازات اصلی نسبت به محکوم تحمیل می‌شود؛ در

این صورت، آن را مجازات تبعی می خوانیم؛ و گاه اجرای آن بسته به این است که در حکم دادگاه قید شده باشد، در این صورت مجازات تکمیلی خواهد بود.

الف) مجازاتهای تبعی:

به موجب ماده (۶۲) مکرر مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۷ مجلس شورای اسلامی: «محکومیت قطعی کیفری در جرایم عمدی به شرح ذیل، محکوم علیه را از حقوق اجتماعی محروم می نماید و پس از انقضای مدت تعیین شده و اجرای حکم، رفع اثر می گردد:

۱- محکومان به قطع عضو در جرایم مشمول حد، پنج سال پس از اجرای حکم؛

۲- محکومان به شلاق در جرایم مشمول حد، یک سال پس از اجرای حکم؛

۳- محکومان به حبس تعزیری بیش از سه سال، دو سال پس از اجرای حکم.»

تبصره ۱: حقوق اجتماعی عبارت است از حقوقی که قانونگذار برای اتباع کشور جمهوری اسلامی ایران و سایر افراد مقیم در قلمرو حاکمیت آن منظور نموده و سلب آن به موجب قانون یا حکم دادگاه صالح می باشد؛ از قبیل:

الف - حق انتخاب شدن در مجالس شورای اسلامی و خبرگان و عضویت در شورای نگهبان و انتخاب شدن به ریاست جمهوری.

ب - عضویت در کلیه انجمن ها و شوراها و جمعیت هایی که اعضای آن به موجب قانون انتخاب می شوند.

ج - عضویت در هیأت های منصفه و امناء و اشتغال به مشاغل آموزشی و روزنامه نگاری.

ه - استخدام در وزارتخانه‌ها، سازمانهای دولتی، شرکت‌ها، مؤسسات وابسته به دولت، شهرداری‌ها، و مؤسسات مأمور به خدمات عمومی، ادارات، مجلس شورای اسلامی، شورای نگهبان و نهادهای انقلابی.

و- وکالت دادگستری و تصدی دفاتر اسناد رسمی و ازدواج و طلاق و دفترباری.

ج - استفاده از نشان و مدال‌های دولتی و عناوین افتخاری.

بنابراین، با توجه به این ماده، می‌توان گفت که مجازات تبعی، اثر ناشی از حکم محکومیت قطعی کیفری است که همان محرومیت از حقوق اجتماعی در مدت معین است. پس در صورتی که آدم‌ربا به حبس تعزیری بیش از سه سال محکوم شده باشد، بالتبع تا مدت دو سال پس از اجرای حکم از حقوق اجتماعی محروم خواهد شد.

ب) مجازات‌های تکمیلی و تتمیمی:

از آنجا که جرم آدم‌ربایی از جمله جرایم تعزیری و عمدی است، قاضی دادگاه به استناد مواد (۱۹) و (۲۰) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ حق اعمال مجازات‌های تتمیمی را در مورد شخص آدم‌ربا دارد. ماده (۷۲۸) قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ نیز به قاضی دادگاه اختیار استفاده از مجازات‌های تکمیلی را داده است.

نکته آخر این که آدم‌ربایی از جمله جرایم غیر قابل گذشت می‌باشد؛ بنابراین گذشت شاکی خصوصی، تعقیب و یا اجرای مجازات را موقوف نخواهد کرد. در این موارد، گذشت شاکی یا مدعی خصوصی فقط می‌تواند به استناد بند "یک" ماده (۲۲) قانون مجازات اسلامی، مجازات مرتکب را تخفیف دهد. از طرف دیگر،

به موجب ماده (۳۰) قانون مجازات اسلامی، مجازات کسانی به اتهام ارتکاب جرم آدمربایی محکوم می شوند، غیر قابل تعلیق است.

پنجم: صور خاص جرم آدمربایی

قانونگذار برخی از مصادیق جرم آدمربایی را به عنوان جرم مستقل پیش بینی کرده و برای آنها مجازاتهای خاصی مقرر نموده است، که به این موارد صور خاص جرم آدمربایی گفته می شود. یکی از مهم ترین صور خاص آدمربایی «ربودن طفل تازه متولد شده» است؛ که در ماده (۶۳۱) قانون مجازات اسلامی پیش بینی گردیده است. بر اساس این ماده: «هر کس طفلی را که تازه متولد شده است بدزدد یا مخفی کند یا او را به جای دیگری یا متعلق به زن دیگری غیر از مادر طفل قلمداد نماید، به شش ماه تا سه سال حبس محکوم خواهد شد و چنانچه احراز شود که طفل مزبور مرده بوده، مرتکب به یکصد هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.»

با توجه به این ماده. برای تحقق جرم ربودن طفل تازه متولد شده چند شرط لازم است:

- (۱) در این جرم نیز مثل آدمربایی به معنای عام کلمه، رفتار مرتکب، فعل مثبت مادی و خارجی است، نه ترک فعل؛ و این فعل مثبت مادی همان «ربودن» است.
- (۲) موضوع این جرم مطلق اطفال نیست؛ بلکه اطفال تازه متولد شده است. منظور از طفل تازه متولد شده، طفلی است که هنوز مدت زیادی از تولد او نگذشته و به آسانی قابل تشخیص از سایر اطفال تازه متولد شده نمی باشد. (۳)

از نظر عنصر روانی نیز داشتن سوءنیت عام و سوءنیت خاص و همچنین علم مرتکب به موضوع جرم لازم است.

(۴) مجازات جرم ربودن طفل تازه متولد شده به شرح ذیل است:

الف) شش ماه تا سه سال حبس برای ربودن طفل تازه متولد شده.

ب) جزای نقدی تا پانصد هزار ریال برای ربودن طفل تازه متولد شده‌ای که مرده‌بودنش احراز شده است.

نکته مهمی که در خصوص جرم ربودن طفل تازه متولد شده باید گفت، آن است که این جرم از نظر عنصر مادی، جرم آنی است نه مستمر. بنابراین، چنانچه کسی طفل تازه متولد شده را ربوده و تا زمان بلوغ او را نزد خود مخفی نگه دارد، عملش تعدد مادی خواهد بود؛ یعنی، هم تحت عنوان ربودن طفل تازه متولد شده و هم مخفی کردن، قابل تعقیب و مجازات خواهد بود. هرچند در این زمینه نظر مخالف هم وجود دارد.^(۶)

ششم: شروع به جرم آدم‌ربایی

گذشته از مباحث نظری فراوانی که در خصوص شروع به جرم مطرح است که در این جا مجال بحث آنها نیست،^(۷) به اختصار می‌توان گفت شروع به جرم عبارت است از: «توسل توأم با سوءنیت به عملیات اجرایی جرم که به واسطه دخالت عوامل خارجی که اراده فاعل در آن مداخلیتی نداشته به نتیجه مورد نظر نرسیده است».

با توجه به این تعریف، برای تحقق شروع به جرم از نظر عنصر روانی، داشتن سوءنیت یا قصد مجرمانه لازم است و از نظر عنصر مادی دو شرط برای تحقق

شروع به جرم ضروری است: الف) شروع به عملیات اجرایی؛ ب) متوقف ماندن غیرارادی عملیات اجرایی جرم. منظور از عملیات اجرایی جرم آن دسته از عملیاتی است که داخل در تعریف قانونی جرم بوده و با عنصر مادی جرم ارتباط مستقیم دارد.

در حال حاضر با توجه به ماده (۴۱) قانون مجازات اسلامی، شروع به جرم اصولاً جرم نیست مگر در دو مورد استثنایی: ۱- مقدار عمل انجام شده جرم مستقلی باشد؛ ۲- قانونگذار در ماده خاصی، شروع به جرم، را جرم و قابل مجازات پیش‌بینی کرده باشد. شروع به جرم آدم‌ربایی عبارت است از عمل تسلط یافتن و یا وضع ید بر یک موجود انسانی بدون اینکه به جابه‌جایی او از محلی به محلی دیگر منجر شود. بر اساس تبصره ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی، شروع به جرم آدم‌ربایی جرم بوده و مجازات آن سه تا پنج سال حبس است.

هفتم: معاونت در ارتکاب جرم آدم‌ربایی

معاونت در ارتکاب جرم به آن نوع همکاری و مساعدت در ارتکاب جرم گفته می‌شود که بدون دخالت در عملیات اجرایی جرم و به یکی از صور قانونی مقدم بر ارتکاب جرم اصلی یا همزمان با آن صورت می‌گیرد.

به‌طور کلی، معاونت در جرم و شرایط لازم برای تحقق آن از نظر عنصر قانونی، مادی و عنصر روانی، موضوع بحث حقوق جزای عمومی است. بدون ورود در این بحث، به‌طور خلاصه می‌توان گفت، در حال حاضر مواد (۴۳) و (۷۲۶) قانون مجازات اسلامی بیانگر عنصر قانونی معاونت در جرم است و عناصر مادی معاونت در بندهای "۱"، "۲" و "۳" ماده (۴۳) به صورت حصری بیان شده‌اند که عبارتند

از: تحریک، ترغیب، تطمیع، تهدید، دسیسه و فریب و نیرنگ، تهیه وسیله ارتکاب جرم، ارائه طریق ارتکاب جرم و تسهیل وقوع جرم.

از لحاظ عنصر روانی نیز با عنایت به ماده فوق، معاون باید عامداً و عالماً به مجرم اصلی کمک کرده باشد. وجود وحدت قصد میان معاون و مباشر از شرایط اساسی لازم برای تحقق معاونت در جرم است.

در رابطه با معاونت در جرم آدمربایی طبق ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵، از عبارت «شخصاً یا توسط دیگری» استفاده می‌شود که قانونگذار در اینجا معاون و یا مسبب جرم را در حکم مباشر تلقی کرده و برای وی مجازات فاعل مستقل را پیش‌بینی کرده است.

البته اگر معاونت در آدمربایی از طریق انجام اعمال مندرج در بندهای «۲» و «۳» ماده (۴۳) قانون مجازات اسلامی تحقق یابد، مجازات معاون با توجه به ماده (۷۲۶) قانون مجازات اسلامی، پنج سال حبس خواهد بود. همچنین با عنایت به ماده (۶۳۱) مجازات معاونت در ربودن طفل تازه متولد شده. شش ماه حبس است و مجازات معاونت در ربودن طفل تازه متولد شده‌ای که مرده بودن وی احراز شده باشد، عبارت از یک صد هزار ریال جزای نقدی است.

هشتم: مقایسه جرم آدمربایی با جرایم توقیف و حبس غیرقانونی و گروگان‌گیری
از نظر حقوقی، مراد از توقیف غیرقانونی، سلب آزادی رفت و آمد از شخص دیگری به صورت غیرقانونی و در مدت نسبتاً کوتاه است که معمولاً از بیست و چهار ساعت تجاوز نمی‌کند؛ و منظور از «حبس غیرقانونی» سلب آزادی جسمی شخص دیگر به صورت غیرقانونی و در مدت نسبتاً طولانی است که در محل معین و

محفوظ صورت می‌گیرد. این محل ممکن است زندان، خانه شخصی و امثال آن باشد.^(۸)

مخفی کردن به عنف هم سلب آزادی تن شخص دیگری و نگهداری اودر محل معین است که به صورت غیرقانونی و توأم با تهدید و اعمال زور صورت می‌گیرد. آدم‌ربایی با توقیف و حبس غیرقانونی موضوع مواد (۵۸۳) و (۵۷۵) قانون مجازات اسلامی متفاوت است زیرا در توقیف غیرقانونی، ربودن و نقل و انتقال مجنی علیه از محلی به محل دیگر ضرورت ندارد و صرف بازداشت و نگهداری موقت شخص بر خلاف قانون در محلی غیر از زندان برای تحقق این جرم کفایت می‌کند؛ و در حبس غیرقانونی نیز مجنی علیه بدون مجوز قانونی در زندان نگهداری و حبس می‌شود. تفاوت مهم دیگر میان جرم آدم‌ربایی و جرایم توقیف و حبس غیرقانونی این است که آدم‌ربایی از لحاظ عنصرمادی، جرم آنی و مقید است، ولی جرایم توقیف و حبس غیرقانونی، جرایم مستمر و مطلق هستند. جرایم توقیف و حبس غیرقانونی غالباً از طرف مقامات و مأموران دولتی انجام می‌شود؛ در حالی که مرتکبین جرم آدم‌ربایی غالباً افراد عادی هستند. علاوه بر این، مجازات جرایم حبس و یا توقیف غیرقانونی قابل تعلیق است؛ ولی مجازات جرم آدم‌ربایی غیر قابل تعلیق است و شروع به جرم در جرایم توقیف و حبس غیرقانونی بر خلاف آدم‌ربایی مجازات ندارد.

جرم آدم‌ربایی با جرم گروگان‌گیری نیز از جهاتی متفاوت است. براساس ماده یک کنوانسیون مبارزه با گروگان‌گیری ۱۹۷۹: «هر فردی که شخص دیگری را توقیف یا دستگیر یا بازداشت نموده و به مرگ یا آسیب یا ادامه بازداشت تهدید

کند، به منظور این که شخص ثالثی را که می تواند یک دولت یا یک سازمان بین المللی، یک شخص حقیقی یا حقوقی و یا گروهی از مردم باشد، مجبور نماید که به عنوان شرط ضمنی یا صریح آزادی گروگان عملی را انجام دهد یا از انجام عملی امتناع ورزد، مقصر به ارتکاب جرم گروگان گیری خواهد بود. با توجه به مقررات این کنوانسیون و کنوانسیونهای دیگر بین المللی و خصوصاً بر اساس بند ۸ از قسمت "الف" ماده (۸) اساسنامه دیوان کیفری بین المللی، گروگان گیری اصولاً ناظر به روابط بین دولتها بوده و یک جنایت جنگی محسوب می شود؛ در حالی که جرم آدم ربایی یک جرم عادی به حساب می آید. علاوه بر این، جرم گروگان گیری غالباً در حین جنگ و مخاصمات مسلحانه ارتکاب می یابد؛ در حالی که جرم آدم ربایی مقید به زمان خاصی نیست و مرتکب و یا مرتکبان جرم گروگان گیری اصولاً نظامیان و یا سایر گروههای مبارز سیاسی هستند؛ ولی در جرم آدم ربایی مرتکب اعم است از نظامی و غیر نظامی. موضوع جرم گروگان گیری، غیر نظامیان هستند؛ اما در آدم ربایی موضوع جرم اطلاق دارد و شامل تمامی اشخاص اعم از نظامی و غیر نظامی می شود. همچنین گروگان گیری همیشه به عنوان یک تضمین جهت تأمین خواسته های گروگان گیران صورت می گیرد و گروگان گیران همواره قصد آزادی گروگانها را ولو به صورت مشروط دارند؛ در حالی که در جرم آدم ربایی، مرتکب همواره چنین قصدی ندارد.

نهم: آدم‌ربایی در کنوانسیون‌های بین‌المللی

برابر بند "ب" ماده (۳) قرارداد ژنو، راجع به بهبود سرنوشت زخم‌داران و بیماران در نیروهای مسلح هنگام اردوکشی، مورخ ۱۱۲ اوت ۱۹۴۹ که در تاریخ ۱۳۳۴/۹/۳۰ به تصویب دولت ایران رسیده است، اخذ‌گروگان در مورد کسانی که مستقیماً در جنگ و نزاع مسلحانه (چه داخلی و بین‌المللی) شرکت ندارند و نیروهای مسلحی که اسلحه زمین گذاشته‌اند، در هر زمان و مکان ممنوع است و ممنوع خواهد بود.^(۹)

برابر ماده (۳۴) قرارداد ژنو راجع به حمایت افراد کشور در زمان جنگ مورخ ۱۲ اوت ۱۹۴۹، اخذ‌گروگان ممنوع است.^(۹)

برابر بند "۱" ماده (۹) میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ مجمع عمومی سازمان ملل، که در سال ۵۳ به تصویب مجلس شورای ملی ایران رسیده است: «هر کس حق آزادی و امنیت شخصی دارد. هیچ کس را نمی‌توان خودسرانه (بدون مجوز) دستگیر و یا بازداشت (زندانی) کرد. از هیچ کس نمی‌توان سلب آزادی کرد، مگر به جهات و طبق آیین دادرسی مقرر به حکم قانون.»^(۱۰)

برابر بند "۸" از قسمت "الف" ماده (۸) اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، «گروگان‌گیری» یک جنایت جنگی محسوب می‌شود و صلاحیت رسیدگی به آن در دیوان است.^(۱۱)

برابر بند "الف" قسمت (۱) ماده (۲) قانون مربوط به کنوانسیون راجع به جلوگیری و مجازات جرایم علیه اشخاص مورد حمایت بین‌المللی از جمله مأمورین سیاسی

مصوب ۱۳۷۵/۲/۲۶: «قتل و ربودن یا نوعی دیگر حمله علیه شخص یا آزادی شخصی مورد حمایت بین‌المللی» جرم بوده و قابل مجازات است.

دهم: نتیجه‌گیری:

از مجموع مطالب گفته شده نتایج زیر به دست می‌آید:

۱- بخشی از مقررات قانون تشدید مجازات ربایندگان اشخاص مصوب ۱۳۵۳، در مقایسه با مقررات ماده (۶۲۱) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ نسخ ضمنی گردیده است.

۲- آدم‌ربایی از لحاظ عنصر مادی، جرم آنی و مقید به نتیجه است و از نظر عنصر روانی، جرمی عمدی است که هم نیاز به سوءنیت عام دارد و هم سوءنیت خاص؛ لکن انگیزه مرتکب گرچه خوب و شرافتمندانه هم باشد، بر خلاف قانون تشدید مجازات ربایندگان اشخاص مصوب ۱۳۵۳ و رویه‌های قضایی موجود، تأثیری در ماهیت این جرم نداشته و عنصر روانی این جرم را زایل نمی‌کند.

۳- آدم‌ربایی در روابط زوجین و پدر و مادر نسبت به فرزند (فرزند دزدی) هم قابل تحقق است. بنابراین، صرف وجود رابطه زوجیت و یا رابطه پدر و فرزندی یا مادر و فرزندی مانع از تحقق جرم آدم‌ربایی نخواهد شد و فقط در مواردی که فرد در مقام اعمال یک حق و یا تکلیف قانونی مرتکب جرم شود، عملش جرم محسوب نخواهد شد،

۴- رضایت مجنی علیه نافی عنوان مجرمانه است؛ مشروط بر اینکه رضایت دهنده اهلیت داشته و از روی آگاهی و اراده و اختیار رضایت داده باشد.

۵- مهم ترین وجه اشتراک آدم ربایی با جرایم توقیف غیرقانونی، حبس غیرقانونی و گروگان گیری از نظر سلب آزادی از یک موجود انسانی است. لکن از لحاظ رفتار مرتکب، مطلق و مقید بودن جرم، آنی و مستمر بودن جرم، قابل تعلیق بودن جرم یا نبودن مجازات و جرم بودن و یا نبودن شروع به جرم، با توقیف و حبس غیرقانونی تفاوت اساسی دارد و از نظر ماهیت و طبع جرم ارتكابی، زمان وقوع جرم و موضوع جرم و همچنین مرتکب از جرم گروگان گیری متمایز است.

پی نوشت ها:

۱- Henry, Campbell, Black. M.A. Black's law dictionary. West publishing Co., ۱۹۸۳. P. ۸۷۰.

۲- John. M. Scheb and John. N. Scheb, Criminal law, P. ۱۳۳-۱۳۵.

۳- حبیب زاده، محمد جعفر، حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه اموال)،

تهران، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۷۳، ص. ۳۲.

۴- بازگیر، یداً...، علل نقض آرای کیفری در شعب دیوان عالی کشور، تهران:

انتشارات نشر حقوقدان، چاپ دوم، زمستان ۱۳۷۷، ص. ۲۲۰.

۵- صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی، ج دوم، تهران، انتشارات گنج دانش،

چاپ پنجم، ۱۳۷۲، ص. ۲۱۴.

- ۶- زراعت، عباس، آدمربایی و مخفی کردن دیگری، نامه مفید، ش ۳۳، س ۸، ص ۵۳.
- ۷- حبیبزاده، محمدجعفر، شروع به جرم در حقوق ایران و... مجله دانشور، مهرماه ۱۳۷۷.
- ۸- یاد، ابراهیم، حقوق کیفری اختصاصی، ج اول، تهران؛ بی‌نا، چاپ سوم، ۱۳۵۲، ص ۲۴۰-۲۶۴.
- ۹- شاکریان، شاهرخ و دیگران، مجموعه کنوانسیونهای بین‌المللی، ج اول، تهران، اداره کل قوانین و مقررات کشور، چاپ اول، ۱۳۷۶، صص ۲۲ و ۱۳۴.
- ۱۰- شاکریان، شاهرخ و دیگران، مجموعه کنوانسیونهای بین‌المللی، ج سوم، تهران، اداره کل قوانین و مقررات کشور، چاپ اول، ۱۳۷۶، ص ۵۳۵.
- ۱۱- آل حبیب، اسحاق، دیوان کیفری بین‌المللی و جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه.

Abstract

Kidnapping in Iranian criminal law and international conventions.

The crime of kidnapping is one of the offences committed against the spiritual personality of victims and violate one of the most important natural rights of them, namely, «personal liberty» protected by the national laws in most countries, different universal human rights declarations and Islamic law. In spite of common features are there among the kidnapping and the crimes of unlawful detention, false imprisonment and taking of hostages, specially from the point of view of the subject-matter, namely, ((negating the personal liberty of a human-being)), but, there are the essential differences among them, that the distinguishing of them involves in analysing kidnapping more exactly, from the one hand and comparing it with the other similar crimes from the other hand.

Viewing to what said, in this article, the definition of kidnapping, its elements and punishment are viewed, and then the concerning problems such as attempt to kidnapp, counselling and procuring the commitor of kidnapping, comparing kidnapping with the other similar crimes and the place of kidnapping in international conventions are studied.

, false imprisonment, unlawful detention. Key words: kidnapping

taking of hostages.

,personal liberty